Een erfenis die op de lijst van beschermd erfgoed thuishoort, is de traditionele hoofddoek, op Curaçao en Bonaire beter bekend als *lensu di kabes*. Het knopen van de lensu di kabes is sinds enkele jaren vast onderdeel van de *seú*-vieringen. Maar behalve deze 'invention of tradition' beleeft de hoofddoek een modieuze comeback bij nationale vieringen en plechtigheden.

Lensu di kabes, Afrikaanse erfenis

"Sinds vrouwen met kroeshaar de krul eruit laten halen bij de kapper, dragen zij nauwelijks nog hoofddoeken. Wie net veel geld heeft uitgegeven om zijn haar te *strika*, strijken, bedekt dat natuurlijk niet met een lapje stof, die wil zijn kapsel laten zien," constateert Sandra Leonora tijdens het seminar over Latin-American and Caribbean Folklore in 1990.
Vrouwen met een *lensu* zijn uit het straatbeeld van alle dag verdwenen.
Dat was vroeger wel anders. Sonia Garmers weet nog hoe de kòki's en de yaya's uit Scharloo 's morgens naar de markt gingen. Haar haar bedekt met een kunstig geknoopte doek van Brabants bont, een stof met rood, witte ruitjes, bekend als *dòbelsténchi*. Zo hoorde dat. "Zodra een vrouw was getrouwd, droeg zij langere rokken. Een publieke vrouw was herkenbaar aan een rode hoofddoek met een strik van voren. Een vrouw die in de stad rondliep zonder hoofdbedekking en zonder kousen, was een straatvrouw, een *shishi di kaya*."
Sandra Leonora onderscheidt drie soorten hoofddoeken op Curaçao: een voor de zondag, een voor hele speciale gelegenheden en een voor dagelijks gebruik. Voor de zondagse lensu, de *Punta di Scharloo*, wordt een vierkante gesteven doek van wit linnen of katoen tot een driehoek gevouwen. De langste zijde wordt omgevouwen tot een zoompje, de uiteinden worden achter het hoofd samengebonden en de punt van de doek rust precies tussen de schouderbladen van de vrouw. Of met een punt naar boven en de andere naar beneden, zoals Sonia Garmers zich herinnert.

Alleen bij speciale gelegenheden, zoals een trouwpartij of een doop, werd de *Pèchi* uit de kast gehaald. Een kostbare hoofddoek van fijn, wit linnen met kanten tussenzetsels. Vanachter de gaatjes tussen het borduurwerk schijnt zilverpapier. Drie tot vier gouden spelden houden de punten van de doek, die om het achterhoofd naar voren worden gebonden, bij elkaar. De spelden zijn ambachtelijke kunstwerkjes, gemaakt van filigraan met een broche in het midden. Begin twintigste eeuw zou het knopen van een pèchi dertig cent hebben gekost, maar tegenwoordig vraagt een hoofddoekbinder er minimaal vijfentwintig tot dertig gulden voor.
De hoofddoek die je dagelijks zag was de *Madras*, genoemd naar de stad in India waar het linnen met ruitvormige rode en gele kleuren in die tijd vandaan kwam. De hoofddoek werd op dezelfde wijze geknoopt als de punta di Scharloo. Het madras maakt plaats voor stoffen van mindere kwaliteit, niet meer in India geweven uit gekleurde draden, maar in Engeland gedrukt op katoen. En tegenwoordig knopen vrouwen haar madras van stoffen met allerlei opdrukken: bloemen, strepen of egaal.
Hoofddoekbindster Cornellie Schoonhoven zegt in een interview met Nel Casimiri: "De vrouwen die op het land werkten, bonden een doek om het hoofd naar achteren met een knoop in de nek en de punten lieten ze afhangen. Meestal werd daarvoor een stevige blauwe katoen gebruikt, maar ook wit kwam voor. Bij vrouwen die in de keuken werken, is de doek strak om het hoofd gebonden. De oren zijn bedekt en de punten worden naar voren vastgebonden. Bij degenen die op het land werken is de doek niet zo vast aangetrokken. De oren zijn vrij, zodat er lucht bij kan. Ook wordt de doek eerst in een plooi gevouwen. In de vouw kan een vrouw kleine spulletjes bewaren, zoals wat klein geld, een sigaret of een halve pijp."

Pèchi di yaya

ANGISA
De cultuur van de hoofddoeken is op Curaçao lang niet zo diepgeworteld als in Suriname. Daar krijgt niet alleen de manier van binden een naam, maar ook de doek zelf en de stof. Een mooie hoofddoek of angisa gaf de vrouw een bepaalde status. Cornellie Schoonhoven: "Hoe meer doeken een vrouw had, hoe rijker ze was." Een appeltje voor de dorst eigenlijk. Irene Schenker tijdens het seminar over Latin-American and Caribbean Folklore: "Als een Surinaamse vrouw oud en ziek werd, was de complete verzameling van hoofddoeken, *anjisa's*, een verzekering om de begrafenis te kunnen betalen. En de anjisa-collectie vormde het belangrijkste deel van de erfenis van de vrouw."
De meest opvallende namen geven de Surinaamse vrouwen aan de verschillende manieren waarop de hoofddoeken worden gebonden, zoals: 'wacht op me om de hoek', 'laat maar waaien', 'het leven is plezierig' en 'nog een maagd'. Dat is een Afrikaanse gewoonte. Ook de Ashanti in Ghana en volkeren in West-Nigeria geven namen aan de wijze waarop zij hun hoofddoeken knopen. En ook de Afrikaanse vrouw vertelt met haar hoofddoek tot wat voor klasse zij behoort en wat haar huwelijkse staat is. Hoe hij ook wordt genoemd, lensu of angisa, de hoofddoek is een boeiende Afrikaanse erfenis.

Foto: Prince Victor Tekst: Eva Breukink. Redactie: NAAM De serie 'Het Nationaal Museum vormen we tezamen' verschijnt ook in Extra en The Daily Herald. Reacties op en suggesties voor bijdragen zijn van harte welkom. U kunt het Nationaal Archeologisch-Antropologisch Museum (NAAM) bereiken op telefoon (09) 462.1933, fax (09) 462.1936 e-mail: naamna@onenet.an. ©naam2007